

GROTE GRASLELIE NA BIJNA HONDERD JAAR TERUG IN NEDERLAND

C.A.J. Kreutz, Oude Landgraaf 35A, 6373 BE Landgraaf

In dit artikel wordt een nieuwe vindplaats van de Grote graslelie (*Anthericum liliago* L.) in Zuid-Limburg beschreven en wordt een overzicht gegeven van de bekende historische groeiplaatsen in Nederland. Ook wordt een beeld van de verspreiding in aangrenzend buitenland en in Europa geschetst. Het artikel wordt afgesloten met een korte discussie over de vraag hoe de soort in Zuid-Limburg terecht is gekomen.

De Grote graslelie komt in grote delen van Europa voor; noordelijk tot het zuidelijke deel van Zweden en in Denemarken (Jutland), zuidwaarts tot Midden-Spanje, Italië (niet Sicilië) en voormalig Joegoslavië, westelijk tot Frankrijk (niet in Bretagne) en oostelijk tot het westelijke deel van Polen en Tsjechië tot in Klein-Azië (MEUSEL *et al.*, 1965).

Van de twee soorten graslelies, die in Midden-Europa voorkomen, is *Anthericum liliago* (figuur 1) de krachtigste. Hij kan ongeveer 80 cm hoog worden en bezit een enkelvoudige bloeiwijze met sneeuwwitte, stervormige bloemen. Door de grote, witte bloemen is het een opvallende soort, die plaatselijk in grote aantallen kan voorkomen.

De bloeistengels van de andere soort, *Anthericum ramosum* (Vertakte graslelie), kunnen weliswaar dezelfde hoogte bereiken, maar de sterk vertakte stengels dragen veel kleinere bloemen in een zeer losse bloeiwijze. De bloemen van beide soorten zijn slechts één dag open.

De Grote graslelie is een warmteminnende soort en groeit bij voorkeur op steile rots-hellingen, meestal op kalkrijke, soms ook op zure bodems. De groeiplaatsen van deze soort vindt men meestal in zoomvegetaties, in lichte bossen, in kalkgraslanden, in xerothermvegetaties en in steppenheiden, hoofdzakelijk in steile, op het zuiden geëxponeerde, zonnige standplaatsen. De Grote graslelie groeit bij voorkeur in de directe omgeving van enig struikgewas, waardoor de planten gedurende een deel van de dag in de schaduw staan.

BESCHRIJVING VAN DE GROEIPLAATS

Tijdens een botanische excursie op een kalkgrasland in Zuid-Limburg in 1994 werden in de nabijheid van enig struikgewas drie exemplaren van *Anthericum liliago* gevonden. Later bleek dat de Grote graslelie op deze vindplaats al eerder door J. Schaminée in 1991 gevonden was. Een beschrijving van de groeiplaats wordt gegeven in tabel I.

Door het warme weer gedurende de bloeitijd, waren de drie exemplaren binnen een periode van zes dagen volledig uitgebloeid. Helaas blijkt de vindplaats reeds bij anderen bekend, gezien de aanzienlijke schade die aan de vegetatie tijdens de korte bloeitijd was toegebracht. De planten hebben de belangstelling echter overleefd en er heeft zaadvorming plaatsgevonden.

VROEGERE VERSPREIDING IN NEDERLAND

Achtereenvolgens werden van *Anthericum liliago* de volgende vondsten gedaan.

Voor het eerst werd de soort verzameld in 1881 op de heide tussen het Aardhuis en Meerveld in de gemeente Apeldoorn (MENEMA *et al.*, 1980). Van 1883 dateert een tweede vondst uit hetzelfde gebied.

In 1897 werd zij op de heide bij de Hoge Duvel tussen Apeldoorn en Elspeet gevon-

den in de gemeente Apeldoorn.

Van 1923 dateert een vondst, die gedaan werd aan de Amsterdamse weg bij de Koningsweg in Arnhem. De planten van deze vindplaats, waarvan materiaal werd verzameld, zijn echter als verwilderd te beschouwen (VAN SOEST, 1929).

In 1913 werd zij op de Graetheide bij Urmond gevonden. Deze opgave heeft hoogstwaarschijnlijk betrekking op verwilderde of adventieve planten (Kentgens geeft in het artikel zelf al aan, dat het hier aanvoerplanten betreft), aangezien er sprake is van het feit dat één van de bewoners in de omgeving van de vindplaats zaden uit het buitenland aankocht (KENTGENS, 1914).

In 1925 groeide de Grote graslelie bij Wijk aan Zee (HEUKELS, 1926). Ook deze vondst heeft vermoedelijk betrekking op verwilderde of adventieve planten (VAN OOSTSTROOM & REICHGELT, 1964).

Uit al deze opgaven is af te leiden dat wellicht alleen de planten, die in de gemeente Apeldoorn gevonden werden, als indigeen beschouwd mogen worden; de laatste in het wild gedane vondst dateert derhalve uit 1897.

VERSPREIDING IN AANGRENZENDE GEBIEDEN

In België komt de soort vooral langs de Maas in de provincies Luik en Namen voor. Zo zijn in de omgeving van Dinant veel groeiplaatsen aanwezig. In Luxemburg wordt zij vooral in het noordelijke deel van het land aangetroffen (VAN ROMPAEY & DELVOSALLE, 1972). In het directe grensgebied met België komt *Anthericum liliago* op de St. Pietersberg voor. Sinds 1990 zijn hier zelfs verscheidene vindplaatsen van deze soort ontdekt (HILLEGERS *et al.*, 1994). Verder zuidwaarts komt de soort frequent voor in het terrein 'Heid de Stinval', een gebied met een zuidelijke expositie ten noorden van Louveigne (provincie Luik). In dit terrein groeit bovendien een aantal voor België zeer zeldzame soorten, waar-

onder *Artemisia campestris*. Volgens DUVIGNEAUD & SAINTENOY-SIMON (1989) komt *A. liliago* hier op één van haar noordelijkste (noordwestelijkste) vindplaatsen voor.

In Duitsland bevinden zich de noordwestelijkste groeiplaatsen in het noordelijke deel van de Eifel. In de Sötenicher Kalkmulde (Eifel) moet de soort echter als uitgestorven worden beschouwd; volgens SCHUMACHER (1977) kwam zij hier alleen in de omgeving van Mechernich voor. De noordoostelijkste vindplaatsen in Duitsland bevinden zich in Schleswig-Holstein (HAEUPLER & SCHÖNFELDER, 1988).

VERSPREIDING EN DISCUSSIE

De verspreiding vond vermoedelijk plaats door zaad vanuit de vindplaatsen in het aangrenzende buitenland, hoewel opgemerkt dient te worden, dat deze soort geen veder-

lichte zaden heeft en dat de zaden niet gemakkelijk door dieren worden verspreid. Bovendien is de nieuwe vestiging van *Anthericum liliago* vermoedelijk niet te wijten aan een gewijzigd beheer van de groeiplaats. Ook HILLEGERS & LEJEUNE (1994) stelden vast dat de recente vestiging van de Grote graslelie op de St. Pietersberg geen relatie heeft met een gewijzigd beheer op de nieuwe vindplaats.

Voorsnog bestaan er geen twijfels aan de spontaniteit van deze vondst, maar het gegeven dat er in Zuid-Limburg (*Orchis simia*, *Anacamptis pyramidalis* en *Ophrys apifera*) en op het Belgische deel van de St. Pietersberg (*Anacamptis pyramidalis* en *Lilium bulbiferum* ssp. *croceum*) de laatste jaren verscheidene zeldzame plantesoorten werden gevonden, die thans nog steeds standhouden, is opvallend. Met enige voorzichtigheid kan daarom worden gesteld dat de vondst van *Anthericum liliago* wellicht niet adventief is.

Het recente voorkomen van een warmteminnende soort als *Anthericum liliago* in Nederland is vergelijkbaar met de sterke toena-

me van de groeiplaatsen van *Anacamptis pyramidalis* en *Ophrys apifera* (KREUTZ, 1994). Ook deze soorten, die net als de Grote graslelie tot de warmteminnende taxa behoren, hebben zich vanaf 1990 sterk in aantal uitgebreid, vermoedelijk tengevolge van de warmere zomers en de mildere winters van de laatste jaren.

SUMMARY

ANTHERICUM LILIAGO REDISCOVERED IN THE NETHERLANDS

The paper describes a new location of *Anthericum liliago* in southern Limburg, and reviews the known historical locations of this species in the Netherlands, as well as its distribution in the adjacent parts of our neighbouring countries and in Europe as a whole. The paper ends with a brief discussion of the question how the species might have reached southern Limburg.

FIGUUR 1.

Anthericum liliago
(foto's van de auteur).
A: habitus samen met
Gymnadenia
conopsea op een
kalkgrasland in Zuid-
Limburg, 6 juni 1994.
B: Bloeijaar,
6 juni 1994.
C: Bloemen,
7 juni 1994.

TABEL 1. Opname van de groeiplaats van *Anthericum liliago* (één exemplaar) op een klein kalkgraslandperceel in Zuid-Limburg. Proefvlak vrij sterk belopen (diffuse paadjes). Bultig microreliëf, o.a. mierenbult (opnamegegevens beschikbaar gesteld door J. Schaminée).

Opnamenr.	91-025
Datum	22-06-1991
oppervlakte	1 1/2 x 1 1/2 m
totale bedekking	90%
bedekking kruidlaag	90%
bedekking moslaag	<5%
hoogte vegetatie	5-10(-40) cm
<i>Briza media</i>	1 . 1-2 fl
<i>Brachypodium pinnatum</i>	2b . 1-2 v/fl
<i>Avenula pratense</i>	1 . 1-2 fl
<i>Festuca rubra</i>	2a . 4 veg/fl
<i>Carex flacca</i>	2a . 1-2 veg/fl
<i>Koeleria macrantha</i>	1 . 1-2 fl
<i>Trisetum flavescens</i>	+ . 2 fl
<i>Carex caryophylla</i>	2m . 1-2 veg
<i>Poa angustifolia</i>	+ . 2 fl
<i>Avenula pubescens</i>	+ . 2 fl
<i>Anthericum liliago</i>	r . fl
<i>Gymnadenia conopsea</i>	1 . 1-2 fl
<i>Sanguisorba minor</i>	1 . 1-2 fl
<i>Galium verum</i>	+ . 2 veg
<i>Lotus corniculatus</i>	1 . 1-2 fl
<i>Ononis repens</i>	+ . 2 veg
<i>Centaurea scabiosa</i>	2a . 1-2 veg
<i>Scabiosa columbaria</i>	+ . 1 veg
<i>Linum catharticum</i>	+ . 1-2 fl
<i>Plantago lanceolata</i>	+ . 1-2 veg
<i>Plantago media</i>	+ . 1-2 veg
<i>Cirsium acaule</i>	+ . 1-2 veg
<i>Pimpinella saxifraga</i>	1 . 1 veg
<i>Rhinanthus minor</i>	+ . 1 juv
<i>Ranunculus bulbosus</i>	+ . 1 juv
<i>Leontodon hispidus</i>	+ . 1 veg
<i>Daucus carota</i>	+ . 1 juv
<i>Rosa rubiginosa</i>	r . juv
<i>Trifolium pratense</i>	+ . 1-2 veg
<i>Picris hieracioides</i>	+ . 1 veg
<i>Vicia cracca</i>	+ . 1 veg
<i>Polygala vulgaris</i>	+ . 1 fl
<i>Knautia arvensis</i>	+ . 1 juv
<i>Campanula rotundifolia</i>	+ . 1 juv
Moslaag:	
<i>Acrocarp mos</i>	+ . 2
<i>Brachythecium</i> -achtig mos	1 . 1-2
cf. <i>Ctenidium molluscum</i>	+ . 2

DANKWOORD

R. van der Meijden en W. Holverda worden bedankt voor het verstrekken van verspreidingsgegevens. J. Schaminée stelde de gegevens voor tabel 1 beschikbaar.

LITERATUUR

DUVIGNEAUD, J. & J. SAINTENOY-SIMON, 1989. Flore et végétation de la Heid de Stinval (Louveigne, province de Liège). Les Naturalistes Belges 70 (4): 129-137.
EBERLE, G., 1972. Lilien und Lilienverwandte. Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft zu Frankfurt am Main.
FITTER, A., 1978. An Atlas of the Wild Flowers of Britain and Northern Europe. Collins, London.
HAEUPLER, H. & P. SCHÖNFELDER, 1988. Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart.
HEUKELS, H., 1926. Nieuwe vindplaatsen in Nederland van zeld-zame plantesoorten in 1925. De Levende Natuur 30:

374-376.

HILLEGERS, H. & M. LEJEUNE, 1994. Herstel biologische diversiteit op de St. Pietersberg. Natuurhist. Maandbl. 83 (10): 179-186.

KENTGENS, J.S., 1914. Enkele interessante vondsten. Maandbl. Natuurh. Gen. Limb. 3 (3): 14.

KREUTZ, C.A.J., 1994. De toename van *Anacamptis pyramidalis* L.C. Rich. en *Ophrys apifera* in Nederland. Gorteria 20 (1): 14-17.

MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE, 1980. Atlas van de Nederlandse flora. Uitgeverij Kosmos Amsterdam.

MEUSEL, H., E. JÄGER & E. WEINERT, 1965. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. Veb Gustav Fischer Verlag Jena.

OOSTSTROOM, S.J. VAN & TH.J. REICHGELT, 1964. Liliaceae. Flora Neerlandica 1 (6): 97-146. Amsterdam.

ROMPAEY, E. VAN & L. DELVOSALLE, 1972. Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora. Brussel.

SCHUMACHER, W., 1977. Flora und Vegetation der Sötenicher Kalkmulde (Eifel). Decheniana 19:1-199. Bonn.

SOEST, J.L. VAN, 1929. Flora van Arnhem VII. Ned. Kruidk. Arch. 39: 405-414.